https://doi.org/10.32849/2409-9201.2026.26.2

УДК 347.9 UDC

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУДОМ ПРИ ВИРІШЕННІ ЦИВІЛЬНИХ СПОРІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Андрій ШАБАЛІН

кандидат юридичних наук, старший дослідник, адвокат

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України (Київ)

APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES BY COURTS IN RESOLVING CIVIL DISPUTES: EUROPEAN EXPERIENCE

Andriy SHABALIN

PhD of law, assistant professor, attorney

Scientific Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0001-8536-5081

Метою статті є дослідження особливостей використання сучасних цифрових технологій в судовій діяльності на європейському просторі. Автором статті зосереджено уваги особливостях застосування цифрових технологій в окремих європейських країнах, які є членами Європейського Союзу, а також досліджуються особливості цифровізації загальноєвропейських судових інституцій, зокрема Суду ЄС, Європейського суду з прав людини, вказується, що всі рішення Європейського суду з прав людини, так і як рішення Суду ЄС приймаються безпосередньо суддями на підставі надання оцінки відповідної аргументації (доказів) сторін, проте цифрові технології вже широко застосуються у практиці вказаних судів. Наприклад, заявник може подати звернення до Європейського суду з прав людини шляхом заповнення відповідної форми на сайті Суду. Також сторони можуть подати і електроні докази на власну користь. Всі рішення ЄСПЛ розміщуються на порталі судової інстанції – база судових рішень, що підвищує відкритості та доступність до Суду, а також відкритості щодо формування єдиної практики. Щодо окремих держав-членів ЄС, то цифрові технологій знайшли свого широко застосування у судових процедур при вирішенні приватно-правових спорів таки країн як: Нідерланди,

The purpose of the article is to study the features of the use of modern digital technologies in judicial activity in the European space. The author of the article focuses on the features of the use of digital technologies in individual European countries that are members of the European Union, and also studies the features of the digitalization of pan-European judicial institutions, in particular the Court of Justice of the EU, the European Court of Human Rights, it is indicated that all decisions of the European Court of Human Rights, as well as decisions of the Court of Justice of the EU are made directly by judges on the basis of an assessment of the relevant arguments (evidence) of the parties, however, digital technologies are already widely used in the practice of the specified courts. For example, the applicant can submit an application to the European Court of Human Rights by filling out the appropriate form on the Court's website. The parties can also submit electronic evidence in their own favor. All decisions of the ECHR are posted on the portal of the judicial instance - a database of judicial decisions, which increases openness and accessibility to the Court, as well as openness in the formation of a single practice. As for individual EU member states, digital technologies have found their wide application in judicial procedures in resolving private law dispu-

Німеччина, Італія. Загалом вказується, що в Європейському Союзі вже прийнято більш ніж 25 нормативних документів щодо регулювання використання іт-технологій у правовій сфері. У контексті сказаного, наголошується, що одним із пріоритетних направлень є регулювання застосування технології штучного інтелекту в ЄС. Це пояснюється тим, що, наразі, що застосування AI значним чином змінило існуючи правові підходи, зокрема, і у сфері права інтелектуальної власності, про що свідчить відповідна судова практика деяких європейських країн (Німеччина). Автором вказується, що на розвиток зазначеного в ЄС було прийнято спеціальний нормативний акт – «Європейський закон про ШІ» (AI Act, Regulation (EU) 2024/1689, який є комплексним документом, що регулює різни аспекти використання AI, включаючи і цивільне/господарське судочинство.

Ключові слова: цивільний процес, цивільне судочинство ЄС, захист цивільних прав, захист права інтелектуальної власності, захист речових прав, штучний інтелект, OpenAI, господарське судочинство, цивільне право, Суд ЄС, ЄСПЛ, GPT-4 і GPT-4o, AI Act, ШІ, AI

tes in countries such as the Netherlands, Germany, and Italy. In general, it is indicated that the European Union has already adopted more than 25 regulatory documents regulating the use of IT technologies in the legal sphere. In the context of the above, it is emphasized that one of the priority areas is the regulation of the use of artificial intelligence technology in the EU. This is explained by the fact that, at present, the use of AI has significantly changed existing legal approaches, in particular in the field of intellectual property law, as evidenced by the relevant judicial practice of some European countries (Germany). The author indicates that a special regulatory act was adopted in the EU for the development of the above - the "European AI Act" (AI Act, Regulation (EU) 2024/1689, which is a comprehensive document regulating various aspects of the use of AI, including civil/commercial proceedings.

Keywords: civil procedure, EU civil proceedings, protection of civil rights, protection of intellectual property rights, protection of property rights, artificial intelligence, OpenAI, commercial proceedings, civil law, Court of Justice of the EU, ECHR, GPT-4 and GPT-4o, AI Act, AI

Наближення України до членства в Європейському Союзі (надалі – ЄС), а саме набуття статусу кандидата до складу кандидатів держав-членів ЄС [1], ставить необхідність запровадження європейських стандартів в українське право. Зазначено стосується і стандартів цифровізації правосуддя. У плані викладеного слід зазначити, що на сьогоднішній день в Європа займає одне із провідних місць у світі щодо впровадження цифрових технологій в суспільне життя. Подібний підхід стосується і права.

Після судової реформи 2016-2017 рр процесуальне право були втілені норми, які відкрили шлях до застосування сучасних технологій в судочинстві, включаючи і цивільний процес. Наразі, в Україні здійснюється реалізація Стратегія розвитку системи правосуддя на 2025-2030 роки, яку започаткував Офіс Президента України, по суті, це нова реформа системи національного правосуддя. Дана стратегія включає низку блоків. Одним із яких є вдосконалення системи розвитку судової гілки влади [2]. Значної уваги у розвитку судової влади необхідно приділити і питанню впровадження сучасних науково-технічних досягнень в сферу національного правосуддя. Питанню дослідження зарубіжного цивільного судочинства приділяли уваги такі вчені, як: С. Н. Абрамов, В. І. Бобрик, С. В. Васільєв, С. В. Губарєв, К. В. Гусаров, А. О. Добровольський, Л. С. Дубчак, О. С. Захарова, Маріус Емберленд, В. В. Комаров, В. В. Парішкура (В. В. Іваницька), А. В. Шабалін, О.Є. Юркіна та ін.

Мета і задачі дослідження у статті. Полягає у дослідженні комплексу питань пов’язаних із застосуванням сучасних цифрових технологій в ЄС при вирішенні цивільно-правових спорів судом (судових процедур).

Методи дослідження. Наукове дослідження виконано на підставі як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Європейська правова система займає одне із передових місць за рівнем технологічності. Поруч із традиційними судовими процедурами, щодо звернення із позовом, іншими заявами, розгляду та вирішення правових спорів, на європейському просторі у судовій діяльності застосовуються і інформаційні технології.

Варто зазначити, що про необхідність цифровізації європейського правосуддя говорилось ще у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи від 28 лютого 1984 р. R (84) 5 «Комітет міністрів державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення судової системи»: «органи, що здійснюють судочинство – повинні мати в своєму розпорядженні найсучасніші технічні засоби для того, щоб вони мали можливість відправляти правосуддя найефективнішим чином, зокрема шляхом полегшення доступу до різних джерел права, а також шляхом оперативного відправлення правосуддя». Згодом відповідні рекомендації було сформовані у низці інших загальноєвропейських документів, зокрема: рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи: Рекомендація № R (95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам відносно відбору, обробки, представлення та архівації судових актів у правових інформаційно-пошукових системах, була прийнята Комітетом Міністрів 11 вересня 1995 р. на засіданні № 534 заступників міністрів; Рекомендація Rec (2001) [3].

Рекомендації відносно необхідності інформатизації європейського правосуддя містяться і консультативному висновку органу європейського самоврядування – Висновок Консультативної ради європейських суддів для Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя та інформаційних технологій, прийнятий на 12-му пленарному засіданні у Страсбурзі, 7–9 листопада 2011 року [3].

Вказані документи стали відправною точкою для реалізації плану діджиталізації європейського судочинства як на національному, так і загальноєвропейському рівнях.

Розглянемо особливості застосування цифрових процедур в цивільному судочинстві деяких європейських країни. Так, у цивільному процесі Німеччини виділяються два основних способи подачі заяв в електронній формі: 1) завантаження на електронну поштову скриньку суду; 2) відправка по електронній пошті. При здійсненні доставки в рамках електронного правового документообігу діють поло-ження § 174 ЦПУ Німеччини про доставку з підтвердженням отримання. Так, для доказу доставки документа достатньо підтвердження одержувача, що містить дату і підпис адресата, яке повинно надсилатися до суду [4].

Якщо для підготовчих процесуальних документів та додатків до них, для клопотань і пояснень сторін, а також для відомостей, одержуваних від третіх осіб, їхніх показань, висновків і пояснень передбачена письмова форма, то цій формі відповідає запис в електронному документі, за умови що суд може обробити такий документ. Відповідальна особа повинна засвідчити документ кваліфікованим електронним підписом відповідно до Закону «Про електронний підпис». Якщо переданий електронний документ недоступний суду для обробки, про це негайно має бути повідомлено відправнику із зазначенням діючих типових технічних умов (§ 130a ЦПУ). Електронний документ вважається поданим з моменту його запису на відповідному обладнанні суду. Електронний документ може бути у роздрукованому вигляді може бути доданий до матеріалів судової справи (§ 298 ЦПУ).

Цифрові технології втілені і у швейцарське цивільне судочинство та інших процесах. Цивільне процесуальне законодавство Естонії визначає такий вид судової справи, як цифрова справа (цифрове досьє). У цифровій справі зберігаються всі судові документи у цифровій формі. Документи на паперовому носієві обов'язково скануються й зберігаються у цифровому судовому досьє. Відповідна судова інформаційна система самостійно фіксує час, дата подання відповідних документів. – ст. 57 ЦПК Естонії [5].

Наразі в Естонії сотворені спеціалізовані «цифрові парки», одним із таких є «Kupland». У таких комплексах мешканці поєднують проживання у комфортних умовах із дистанційною роботою (online work). У таких парках активно працюють і юридичні компанії, адвокати, що свідчить про значний рівень цифровізації естонської юриспруденції [6].

Судочинству Італії також відомі електроні процедури під час вирішення цивільних справ. Зокрема, в Італії, використовується «Електронна система цивільного судочинства»

(ЕСЦС). Таку систему вперше було використано арбітражним судом м Верони у 2008 році. Подібна система надає такі можливості, як: електронне заповнення позовних документів, віртуальні консультації за позовними документами та судовими рішеннями, електронні запити та надання електронних копій [4].

Значним кроком на шляху діджиталізації європейського правосуддя, і не тільки його, є можливість застосування штучного інтелекту, який значно розширяє межі правового захисту. У цьому плані цікавим є досвід Нідерландів. У плані викладеного, варто зазначити, що українському процесу відомий аналогічний інституту (ст. 14 ЦПК України, ст. 6 ГПК України). У Нідерландах суди застосовують штучний інтелект при розгляді та вирішенні значної кількості цивільних та адміністративних справ.

Судами розроблена електрона форма позовних заяв та звернень до суду. В залежності від викладеної інформації відбувається оцінка цих заяв за двома критеріями: складності інформації у справі та ступеня передбачуваності результату. Велика частина звичайних справ має передбачуваний результат. У таких випадках рішення суду є документом, створеним переважно автоматично на основі наданих даних. Резуляційна частина судового рішення містить вказівку на те, як воно має бути виконано За рахунок того, що суд отримує позовні заяви та заяви у цифровому вигляді, їх не потрібно повторно вводити вручну. Більше того, якщо результат є передбачуваним, обробка справ може бути частково або навіть значною мірою автоматизована за допомогою штучного інтелекту, саме тому, що результат значною мірою або повністю визначений. Зазвичай використання штучного інтелекту в Нідерландах застосовується коли є домовленість сторін викладена в угоді між ними, яка містить вказівку як має бути вирішений той чи інший спір. Здебільше це відбувається при розгляді і вирішенні сімейних та трудових спорів [7].

У плані викладеного варто наголосити на тому, що у Нідерландах вироблені певні вимоги відносно застосування штучного інтелекту при розгляді та вирішенні судових справ, зокрема щодо ухвалення судового рішення По суті, можна говорити про перший крок у формуванні спеціальної регуляторної бази застосування штучного інтелекту при відправленні правосуддя на європейському просторі.

На сьогоднішній час у ЄС розроблено понад 25 нормативних документів присвячених етичним принципам використання штучного інтелекту. І цей процес нормотворчий процес знаходиться в постійному розвитку.

Наразі всі рішення Європейського суду з прав людини, так і як рішення Суду ЄС приймаються безпосередньо суддями на підставі надання оцінки відповідної аргументації (доказів) сторін, проте цифрові технології вже широко застосуються у практиці вказаних судів. Наприклад, заявник може подати звернення до Європейського суду з прав людини шляхом заповнення відповідної форми на сайті Суду. Також сторони можуть подати і електроні докази на власну користь. Всі рішення ЄСПЛ розміщуються на порталі судової інстанції – база судових рішень, що підвищує відкритості та доступність до Суду, а також відкритості щодо формування єдиної практики [8]. Зазначене стосується і Суду ЄС [9].

Цифрові технології застосовуються і при вирішенні справ безспірного характеру за єдиною європейською процедурою (наказне провадження). Мова йде про видачу єдиного електронного наказу в рамках Регламент № 1896/2006. Так, Європейським Парламентом та Радою Європи було прийнято Регламент № 1896/2006 «Про ведення Європейського наказного провадження».

Так було започатковано єдиний європейський судовий наказ щодо вирішення цивільних і комерційних (господарських) справ. Документ набув чинності 12 грудня 2008 року та діє в більшості країн ЄС (крім Данії). Регламент спрямований на захист міждержавних приватних правовідносин [10]. Нові технології не тільки полегшили життя, але і стали базою для появи нових видів правових спорів, зокрема у сфері інтелектуальної власності. У першу чергу мова йде про штучний інтелекту (AI), який докорінно змінив суспільство.

На даний час в Європі вже формується судова практика щодо спорів пов’язаних із застосування генеративного інтелекту.

Звернемось до прикладу із німецької судової практики.

Так, у 2025 році німецька організація з колективного управління правами GEMA подала позов проти SUNO щодо захисту прав інтелектуальної власності правовласників, одночасно організацією було подано позов проти OpenAI (питання стосувалося текстів пісень).

У цій справі суд дійшов висновку, що OpenAI порушив права авторів. GEMA стверджувала, що тексти пісень були запам'ятані (меморизовані) в мовних моделях OpenAI (GPT-4 і GPT-4o) і при використанні чатів.

Фактично судді вважали, що «меморизація» — це відтворення. OpenAI стверджувала, що моделі не зберігають і копіюють конкретні навчальні дані, лише відображають у параметрах узагальнені закономірності.

По суті, німецький суд дійшов висновку, якщо модель не тільки витягує інформацію у вигляді закономірностей, а й фактично відтворює повні тексти творів, це можна вважати використанням (відтворенням).

Відповідно до статті 2 Директиви InfoSoc та §16 Закону про авторське право Німеччини (UrhG), відтворення охоплює будь-яку форму та спосіб, включаючи цифрову фіксацію. Тобто, навіть якщо дані зафіксовані у вигляді ймовірнісних параметрів, це не виключає наявності «копії» в юридичному розумінні.

Представники OpenAI намагалися довести, що це не їхня відповідальність, а користувачів, але суд визнав, що відповідальність несуть саме OpenAI, оскільки:

- запити користувачів були простими (користувачі не намагалися обійти обмеження системи ІІ).

- моделі, архітектура та навчальні дані контролюються OpenAI.

- вдповіді генерується самою моделлю ІІ [11].

Цілком зрозуміло, що в подальшому спори щодо застосування АІ можуть бути в інших категорія справ, наприклад, захист речових прав, ін.

Наведений приклад свідчить, що існує необхідність у вирішенні питання щодо регулювання застосування генеративного інтелекту. В аспекті сказаного, в ЄС 01.08.2024 р прийнятий спеціальний норматив – Регламент (ЕС) 2024/1689, «Європейський закон про ШІ» (AI Act, Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence) [12].

Регламент (ЕС) 2024/1689 набуває чинності 02.08.2026 року. Європейський закон про ШІ встановлює гармонізовані правила щодо використання штучного інтелекту). Мета цих правил — сприяння розвитку генеративного інтелекту в Європі [12]. У Регламенті (ЕС) 2024/1689 було закріплено комплекс застережень (ризиків) щодо застосування АІ, зокрема:

– у правоохоронній діяльності, що може призвести до порушення основні права людини (наприклад, щодо критеріїв судових доказів);

– використання штучного інтелекту у відправленні правосуддя та демократичних процесах (наприклад, для підготовки проєктів судових рішень) [12].

Для українського процесуального права цікавим буде запозичення не запозичення основних положень AI Act, Regulation (EU) 2024/1689, а і практики правозастосування. Саме такий підхід дозволить наблизить Україну до стандартів застосування генеративного інтелекту в ЄС, у тому числі і в судову практику.

Враховуючи викладене, можна сформулювати такі **висновки.** ЄС займає провідні позиції в сфері застосування цифрових технологій в судових процедурах при вирішенні приватно-правових та інших спорах. Подібний правовий підхід реалізується як на національному рівні держав-членів ЄС, так і на загальноєвропейському.

Широке застосування генеративного інтелекту призвело до появи нових видів правових спорів, зокрема, щодо права інтелектуальної власності, про що свідчить сучасна європейська судова практика.

З метою врегулювання застосування технології ШІ в ЄС було спеціальний нормативний акт AI Act, Regulation (EU) 2024/1689, який є комплексним документом, що регулює різни аспекти використання АІ, включаючи і правосуддя в сфері цивільних/господарських правовідносин.

Для українського процесуального права цікавим буде запозичення не запозичення основних положень AI Act, Regulation (EU) 2024/1689, а і практики правозастосування. Саме такий підхід дозволить наблизить Україну до стандартів застосування генеративного інтелекту в ЄС, у тому числі і в судову практику.

Посилання:

1. The European Commission recommended granting Ukraine the status of a candidate for the EU. Site Radiosvoboda.org/ URL : https://www.radiosvoboda.org/a/news-yevrokomisiya-chlenstvo-rekomendatsiya/31902586.html (дата звернення: 02.02.2026).

2. Стратегія розвитку системи правосуддя на 2025-2030 роки стане єдиним документом для його реформування. УКРІНФОРМ. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3921385-strategia-rozvitku-pravosudda-20252030-stane-edinim-dokumentom-reformuvanna-pravosudda-mudra.html (дата звернення: 02.02.2026).

3. European standards. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/goods/european-standards_en (дата звернення: 02.02.2026).

4. Vasiliev S.V. Comparative Civil Procedure. Textbook, 2015. P. 236-237.

5. Shabalin, A.V. Civil justice of Estonia: legislative review, comparative analysis. manuscript. Kyiv. 2021. P. 17-18.

6. Andrii Shabalin, Olena Shtefan Use digital technologies in judicial proceedings in some countries of Europe and USA. Petita/ Jurnal Kajian IImu Hukum dan syariah. Number 246C/Petita/ X/2023. 29/10/2023/ ID 218-Article Text-966-1-4-20230814. Indexed Scopus. Issn-P 2502-8006, Issn-E 2549-8274.

7. Dory A. D. Reiling. Courts and Artificial Intelligence. URL: https://www.iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.343.

8. European Court of Human Rights. Site Echr.coe. URL: https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court/howitworks&c.

9. Court of Justice. Site. URL: Curia.europa.eu. https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7031/en/.

10. Sorainen Legislation Review No. 52 October 2008. URL: htt\\www. somari.com/UserFi Les/Puplicationas/LegalupDate.October-2008.2008-10-30.rus.pdf.2008.

11. Urteil GEMA gegen Open AI. URL: https://www.justiz.bayern.de/gerichte-und-behoerden/landgericht/muenchen-1/presse/2025/11.php.

12. AI Act, Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai.

Статтю було подано	26.02.2026	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	08.05.2026	The article has been revised
Статтю було прийнято	11.05.2026	The article was accepted